

**MEVLÂNÂ'DA
ESTETİK, SANAT, KADIN
VE SEMBOLİZM**

PROF. DR. İSMAİL YAKIT

 / otukennesriyat

YAYIN NU: 2237
KÜLTÜR SERİSİ: 1181

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-853-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul - 2025

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	15
--------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNA'DA ESTETİK

I-Estetik Nedir?	17
II-Antik Çağ'da Estetik.....	19
III-Türk-İslam Düşüncesinde Estetik	21
IV-Mevlâna'da Estetik	23
V-Sonuç	28

İKİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNA'DA SANAT

I-Sanatın Anlamı Nedir?.....	31
II-Sanat Felsefesinin Temel Kavramları	31
A-Katharsis (Arınma).....	32
B-Poiesis ve Mimesis (Yaratma ve Taklit)	32
C-Abstractus (Soyutlama).....	33
D-Einfühlung Teorisi	35
III-Türk-İslam Düşüncesinde Sanat	36
IV-Mevlâna'ya Göre Sanat	38
V-Sonuç	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI DÜŞÜNCESİ VE MEVLÂNA'DA KADIN

I-Kadın Hakkında	45
II-Batı Düşüncesinde Kadın	47
III-Mevlâna'da Kadın	51
A-Mevlâna'nın Kadına Bakışı	51
B-Kadın Düşüncesinin Kaynakları	52
C-Kadının Tabiatı	53
1-Kadının Meziyeti	53
2-Kadının Zafiyeti	55
3-Kadının Eğitimi	57
D-Kadın-Erkek İlişkisi.....	59
1)Kadın-Erkek Eşitliği	59
2)"Erkek Akıl, Kadın Nefistir" Metaforu	61
3)Kadın Erkeğe Galip Gelir	63
III-Değerlendirme ve Sonuç	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVLÂNA'DA SEMBOLİZM VE NEY

I-Sembolizm Üzerine.....	65
A-Sembol Kavramı	65
B-İslam'da Sembolizm.....	66
C-Türk Tasavvuf Edebiyatında Sembolizm	67
II-Mevlâna'da Sembolizm	71
A-Kur'an'dan Sembolik Yorumlar	71
B-Nefsani Arzuların Sembolleri	75
C-Evrensel Ritim Psikolojisi veya Semâ Sembolü	76
III-Ney Sembolü ve Yorumları.....	82
A-Alet	83
B-İnsan	84

1-İnsan-ı kâmil	84
2-Mü'min.....	87
3-Âşık	87
C-Gönül.....	88
D-Mesnevî	89
IV-Sonuç	90

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNA'DAN GÜNÜMÜZE MESAJLAR

I-Mevlâna'nın Mesajları Hakkında	93
II-İnsanın Ferdi Ahlâk ve Eğitime İlişkin Mesajlar	95
A-Helal Lokmanın Önemi	95
B-Aklın Kıymeti Bilinmeli	97
C-İyi Arkadaş Aramalı	97
D-Sevgi ve Aşkın Önemi	98
E-Haset ve Hırsla Dikkat	98
F-Güzel Huy ve Edep Her Şeydir.....	99
III-Aile Eğitimiyle İlgili Mesajlar	100
A-Denge ve Uyum Şart.....	100
B-Şiddete Hayır	101
IV-Toplum ve Çevreye Ait Mesajlar	101
A-Adalet Terk Edilemez.....	101
B-Sosyal Ahlak Gerçekleştirilmeli	102
C-“Ben” Değil “Biz” Diyen Toplum.....	102
V-Yöneten ve Yönetilenlere İlişkin Mesajlar	102
A-Yöneticiler Hakkı Gözetmeli	102
B-Yöneticiler Ehil Olmalı	103
VI-Sonuç.....	103

KAYNAKLAR.....	105
-----------------------	------------

ÖN SÖZ

Türk-İslam dünyasının yetiştirdiği ve tasavvuf felsefesinin en önemli temsilcilerinden biri olan Mevlâna Celaleddin Rumî (1207-1273) hakkında uzun zamandan beri pek çok araştırma yaptım, bildiriler sundum, dersler ve konferanslar verdim. Yaptığım çalışmaları muhtelif yerlerde bildiri veya makaleler hâlinde yayınladım. Ancak herkesin bu çalışmalara erişmesi ve istifade etmesi mümkün olmuyordu. Onları konularına uygun bir şekilde temel başlıklar hâlinde bir araya getirerek iki temel eser olarak yayımlarını yaptık. Ötügen Neşriyat tarafından yapılan bu yayımlar değerli okurlarımızın bir hayli ilgisini çekmiş ve birçok kez de yayımlanmıştır.

Bu kitaplardan birisi “Batı Düşüncesi ve Mevlâna” isminde olup içinde dört temel felsefî problem ele alınmıştır. Sırasıyla: İnsan ve İnsan-ı Kâmil/İdeal İnsan; Hayat ve Evrim; Ölüm ve Ölümsüzlük Felsefesi ve Mutluluk Ahlakı bölümlerinden ibarettir.

İkinci kitap ise, ilahî aşkın sembolü olmuş bir mümtaz kişiye uygun olarak “Mevlâna’da Aşk Felsefesi” ismini taşımaktadır. Burada genel aşk felsefesi bağlamında Mevlâna’nın İnsan ve Aşk ilişkisinin bir nevi anatomisi ile onun aşk felsefesinin temel prensipleri ele alınmıştır. Özellikle, Aşk Metafiziği; Aşk Estetiği, Aşk Ahlakı ve Aşkın Gücü derinliğine incelenmiş ve kitabın sonuna da Pakistanlı ünlü düşünür Muhammed İkbâl’in Mevlâna’dan ilahî aşk konusunda nasıl etkilendiği ele alınmıştır.

Elinizdeki bu kitap ise her biri kendi içinde müstakil bir şekilde ele alınmış beş ana bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm vaktiyle uluslararası bilimsel toplantılarda

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNA'DA ESTETİK¹

I-Estetik Nedir?

Batı dillerinde “  sthetique (fr.), aesthetics (ing.), aesthetik (alm.)” şeklinde ifade edilen bu terim, Latince “aesthetica”dan gelmez. Latinceye de Grekçe “aisthetikos (=aist-h  nestai)”dan geçen bu kelime duymak, duyumlamak, duyumla algılamak anlamındadır. Bu terim ilk defa bu şekliyle Alman d    n  r   Baumgarten tarafından ortaya atılmıŐ tır (*Nouveau Dictionnaire Etimologique*, Paris 1971, s. 278).

Eski Türkçemizde “ilm-i bed  y  , ilm-i his, ilm-i hüsn” vs.   eklinde ifade edilen estetik, felsefi bir mevzu olarak çok eski zamanlardan beri, insanlığın d  Ő n  ce alanında var olagelmıŐ tir. “Gerek tabiatta ve gerekse sanatta güzel olanın hangi Ő artlara t  bi olduğu, herkes için objektif bir güzellik var mıdır? Yoksa güzellik, herkese göre midir, yani sübjektif midir?” Gibi soruların araŐ tırılmasından ibarettir. Ő imdiye kadar cevabı verilmeyen “estetik” ile ilgili soru ise; “Bir Ő ey güzel olduğu için mi biz ona güzel deriz, yoksa biz güzel dediğimiz için mi o Ő ey güzeldir?” Sorusudur (Robert, 623; *L  gat  e-i Felsefe*, 243; Keklik, *Fels.   lkeleri*, 268).

Ő urası muhakkaktır ki, ahlak disiplninde “iyi” kavramı, mantıkta “doğru” kavramı ne ise, estetikte “güzel” kavramı odur. Ő u h  lde estetik, güzeli kendine konu edinmektedir. Kelime itibariyle de “duyumlama” anlamına gelen bu

¹ IX.Millî Mevlâna Kongresi’nde 15-16 Aralık 1997’de sunulan bildiri-
dir. Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1998, s. 63-73. Ayrıca bkz.
Türk-İslam D  Ő n  cesi   zerine AraŐ tırmalar, s.109-121. Ötüken NeŐ riyat,
2. Basım, 2013. Tekrar gözden geçirerek bu kitabımızda yer verdik.

İKİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNA'DA SANAT¹

I-Sanatın Anlamı Nedir?

Batı dillerinde “art” sözcüğüyle ifade edilen sanat kelimesi dilimize Arapçadan geçmiş bir kelimedir. Kök itibariyle “yapmak, yaratmak, ihtimam göstermek” anlamına gelmektedir. Aynı kökten türetilen “sanna’a” ve “tasanna’a” ise “bağlanmak, güzelleştirmek, süslemek, şekil vermek” anlamındadır. Nitekim “eser ortaya koymak ” anlamında olan “sanayi” kelimesi ve dolayısıyla “güzel eser ortaya koymak” anlamına gelen “sanayi-i nefîse” aynı köke merbut ifadelerdir. Sanat kelimesine karşılık olarak eski Türkçede “bezemek, nakışlamak” anlamına gelen “beze” kökü, *Divân-ı Lügati't-Türk*'te (IV,86) yer almakta olup, “ressam, nakkâş ve heykeltıraş” anlamına gelen “bedizci” tabiri de “Orhun abidelerinde yer almaktadır (Bkz. M. Ergin, s.11-12).

II-Sanat Felsefesinin Temel Kavramları

Sanat felsefesinin belli başlı kavramları vardır. Bunlar: *Katharsis* (arınma), *poiesis* (yaratma), *mimesis* (taklit) ve *abstractus* (soyutlama)dır.

---

¹ X. Millî Mevlâna Kongresi, 2-3 Mayıs, 2002'de sunulan bildiridir. (Selçuk Üniversitesi, Konya). Ayrıca bu bildiri *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde de önemine binaen basılmıştır (S. IX, Yıl: 2002, Isparta). Buraya da yenien gözden geçirilerek ve gerekli ilaveler yapılarak alınması uygun görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATI DÜŞÜNCESİ VE MEVLÂNA'DA KADIN¹

I-Kadın Hakkında

Hiç şüphesiz, bütün zamanların olduğu kadar günümüzün de en önemli problemlerinden biri kadın problemidir. Bu problemin asırlardır süregelmesinin en önemli yönü bütün dünyada, kadın ve kadın problemi hakkında yeterli ve doyurucu bilimsel çalışmaların tatmin edici düzeyde olmamasıdır. Kadın problemi üzerinde pek fazla muhtevalı bilimsel çalışmanın yeterli düzeyde olmamasının sebebi öyle zannediyorum ki, bu konunun insanın duygu, iffet, edep ve namus gibi duyarlı olduğu kavramların hep kadın probleminde düğümlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Bilindiği gibi kadın, ev-çocuk ve eş üçgeninin önemli bir unsuru olsa da, tarihi akışı içinde ele alındığında, toplum içinde insani yetenekleri ve anneliği gözardı edilmiş ve her zaman maalesef sadece cinselliği öne çıkarılan bir varlık olmaktan öte gidememiştir. Hatta o, ev ortamını tamamlayan bir eşya gibi de görülmüştür. Öyle zamanlar olmuştur ki, onun insani yetenekleri, becerileri tamamen köreltilmiş, iradesi, düşüncesi ve fikirleri hiç dikkate

---

¹ Bu bölüm, “Batı Düşüncesi ve Mevlâna’da Kadın” (Woman in Western Thought an Mevlana) adıyla *III. Milletlerarası Mevlâna Kongresi’nde (5-6 Mayıs 2003)* tarihleri arasında bir bildiri olarak sunulmuştur. Aynı adı taşıyan bildiri kitapçığında da basılmıştır (S. 135-148, Kon-ya, 2004). Tekrar gözden geçirip gerekli bazı ilavelerle bu kitabımızda yer verdik.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVLÂNÂNA'DA SEMBOLİZM VE NEY¹

I-Sembolizm Üzerine

A-Sembol Kavramı

Sembol kelimesi, Grekçe *symbolos*'tan Latinceye *symbolus* şeklinde, oradan Avrupa dillerine bugünkü şekil ve telaffuzuyla geçmiştir. “İşaret”, “ima” gibi anlamları vardır. Arapça karşılığı *remz*'dir. Çoğulu “rumuz” gelir. Sembol, ıstılah olarak, aralarında analogik bir ilişki bulunan iki şeyden birinin diğerini temsil etmesine denir. Mesela güvercin ve zeytin dalının barışı; terazinin adaleti; beyaz rengin masumiyeti sembolize etmesi gibi. Gerçi bugün dilimizde olduğu kadar Batı dillerinde de *sembol*'e sinonim olarak kullanılan pek çok kelime vardır ama aralarında nüans mevcuttur: alem, temsil, mecaz, istiare, teşbih vs. gibi (Yakıt, *Yunus Emre'de Sembolizm.*, s. 1-2).

Sembol, düşünce, fikir veya duyuların şekil ve tabiat cihetinden ilişkin olduğu canlı veya cansız objelerle temsil edilirler. Sembol, metaforik karakterlidir. Yani soyut fikirlerin somut örneklerle ifadelerini yansıtır. Pek çok bilim

---

¹ 10-17 Aralık 2004 tarihlerinde Konya'da gerçekleştirilen *Ney Sempozyumu*'nda sunulan bir bildiridir. Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından *Ney'e Dair* adlı bir kitapta neşredilmiştir (s. 59-95), Konya, 2006.

Bu makale, önemine binaen tarafımdan tekrar gözden geçirilerek baskıya hazır hâle getirilmiştir. (İ.Y.)

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEVLÂNA'DAN GÜNÜMÜZE MESAJLAR¹

I-Mevlâna'nın Mesajları Hakkında

Bilindiği üzere, bazı fikirler ölü bir cenin gibi, daha doğmadan ölürler. Bazıları kısa bir süre gündemde kalır, sonra kaybolur. Bazı fikir, düşünce ve mesajlar ise ölümsüzdür. Her asır ve dönem için yenidir ve tazeliğini korur. Bunlar, diğer görüş ve düşüncelere temyiz ederek, insanı, evreni, hayatı ve değerleri doğru teşhis eden, doğru yorumlayan ve onlara evrensel bir perspektif getiren fikirlerdir. Her dönemde beşeriyet o fikirleri arar ve onlarla kendine yön bulur.

Gerçekten bugün bilim ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla ilerlemesi ve insanlığın imkânına bol maddi refah sunmasına rağmen insanlık bir yandan; kendi özünü aramakta, ruhunun sesini dinlemek ve hayatının anlamını doğru bir şekilde yorumlamak istemektedir. Öte yandan ise; açlık ve sefaletin hüküm sürdüğünü, haksızlık, huzursuzluk ve adaletsizliğin aşırı boyutlara ulaştığını, toplum ve çevre felaketlerinin yaşandığını görerek, Tanrı, kâinat ve insan ilişkileri çerçevesinde hayatı evrensel nitelikleriyle yorumlayan, ferdi ve toplumsal değerleri bütün boyutlarıyla analiz eden, çözüm yolları teklif eden Mevlâna gibi, me-

---

¹ I. Uluslararası Sultan Divanî ve Mevlevilik Sempozyumu'nda Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi ANS Kampüsü'nde 27-29 Mayıs 2010 tarihleri arasında tebliğ olarak sunulmuştur. Önemine binaen kitabımıza aldık.